

Montserrat Bacardí i Pilar Godayol. *Les traductores i la tradició. 20 pròlegs del segle XX*, Visions 4. Lleida: Punctum, 2013, 243 pp.

LAURA VILARDELL DOMÈNECH
Universitat de Vic
Laura.vilardell1@uvic.cat

«Dones, catalanes i traductores» (2013: 11). Aquestes són les tres premisses de què Bacardí i Godayol parteixen per formar el llibre titulat *Les traductores i la tradició: 20 pròlegs del segle XX*. Les autores, doncs, prenen com a base vint pròlegs fets per traductores des dels anys vint fins als noranta del segle XX per donar a conèixer no només l'ofici de la traducció, sinó també què ha significat per a la història d'aquesta disciplina que les dones prenguessin part d'aquest món subaltern i, al principi, només controlat pels homes.

El llibre es divideix en dues parts ben diferenciades, però que conserven una gran relació entre elles. D'una banda, un estudi introductori —que ocupa una setantena de pàgines—, que permet conèixer de primera mà les inquietuds de les dones traductores i les dificultats que varen haver de superar, no només personals —per desenvolupar una pràctica poc adreçada, de vell antuvi, a les dones—, sinó també pels contextos històrics concrets i per la dificultat de professionalitzar-se en aquesta disciplina. D'altra banda, a l'apartat de textos —amb més de cent trenta pàgines—, trobem els pròlegs de vint dones que, amb convicció i amb ganes, sobretot, de fer gaudir del llibre traduït al públic lector, es van atrevir a traduir obres que els transmetien missatges encoratjadors o que, d'alguna manera, les van marcar positivament. Així, doncs, tots aquests ingredients junts ens fan entendre que la pràctica de la traducció moltes vegades va més enllà de transmetre d'una llengua a una altra un text: també cal donar a conèixer la cultura de la llengua de sortida, les motivacions de l'autor que el van dur a escriure'l i, de vegades, les del traductor per fer reeixir la seva tasca. Sense aquesta informació, seria poc probable que la traductora pogués transmetre amb èxit el missatge del llibre.

Més amunt hem afirmat que l'apartat de l'estudi introductori i l'apartat de textos mantenen una gran relació. Les autores han intentat, i, a parer nostre ho han aconseguit, que l'estudi contextualitzés no sols històricament la feina de la traductora catalana a casa nostra, sobretot des de finals del segle XIX —amb les primeres traduccions— fins als anys noranta del segle XX, sinó també, a través d'exemples o de simples remissions, han pogut relacionar les idees que escrivien a la primera part amb als pròlegs que es presenten a la segona, com per exemple sobre la finalitat de les traduccions, sobre l'autoestima de les traductores per esdevenir crítiques literàries, etc.

Entrant de ple amb el llibre, a l'estudi introductori és on les autores ens expliquen el paper de la dona traductora a Catalunya i ho fan a través de cinc epígrafs: 1. «Per a mon son plaer»; 2. «No posseeixo qualitats de crític?»; 3. La ciutat (i el segle) de les traduccions (aquest apartat es divideix en: 3.1 Pioneres; 3.2 Guies; 3.3 Resistent; 3.4 Restablertes; 3.5

Soliues; 3.6 Polígrafes i 3.7 Professionals); 4. Vers una cambra pròpia i 5. Bibliografia. A través d'aquests títols ja podem veure la progressió de la professionalització de la traducció i, especialment, de la dona, a Catalunya.

Si, com deia Hilaire Belloc a *On translation* (1931), «la traducció és un art subsidiari i derivat»,¹ aquesta disciplina duta a terme per dones encara era més subalterna, per fer servir la terminologia de Godayol² (2008). Sembla, però, que abans de la Guerra Civil, hi va haver un intent de feminització de les traduccions, amb figures com M. Teresa Vernet, que Anna Murià va comparar amb Mercè Rodoreda (2013: 26). Aquesta feminització, però, va quedar interrompuda per la guerra i les dones traductores van haver d'esperar-se fins als anys seixanta per poder gaudir d'una més gran professionalització. Després d'acabar la Guerra Civil i fins al final de la Segona Guerra Mundial, la censura es va acarnissar amb el llibre en català i, d'una manera també molt severa, amb les traduccions. Deixar que pensaments de diverses ideologies penetressin al nostre país era inadmissible pel règim i, doncs, calia evitar-ho com fos. No obstant això, al cap d'uns quants anys, hi va haver una esclatxa de llum, a partir de 1946, coincidint amb la finalització de la Segona Guerra Mundial, per poder traduir i editar en català. En aquell moment, doncs, hi va haver un boom de traduccions i editorials de tradició catalana i d'altres de tradició castellana, com és el cas de Vergara, que van apostar per les traduccions de qualitat fetes per escriptores de casa nostra. Aquest apunt és interessant, a parer nostre, perquè professionalitza, d'una banda els traductors que es dediquen a traspassar d'una llengua a una altra un text, però per l'altra, un dels reclams més forts era que escriptores de gran prestigi traduïssin. Aquesta última casuística comportava també que tindrien una autoritat diferent i, tal com passava amb els homes, podria ser que tinguessin unes vendes molt més reeixides, pel nom de la traductora. De fet, i tenint en compte els criteris de selecció dels traductors, per exemple, a la col·lecció Isard, d'Editorial Vergara, un criteri era que fossin fetes per traductors de renom. També, però, la professionalització de la traducció volia dir que ja no es traduïa allò que es volia per plaer, sinó moltes vegades a preu fet. El repte de les editorials i dels traductors als anys seixanta era d'allò més engrescador: s'havia d'intentar fornir la llengua i sobretot la cultura catalana de clàssics de tots els temps i de totes les èpoques. Hi havia molta feina per fer i poc temps per perdre.

Sigui com vulgui i atès que l'ofici de la traducció no és fàcil, s'havien d'entendre les motivacions per les quals les dones traduïen i, a més a més, feien pròlegs al principi de les seves versions. D'una banda, les autores determinen que es basaven en el desig de donar a conèixer una obra que per a elles era important i admirada. D'altra, també podia ser que la consideressin un model i, per tant, «poc o molt s'hi emmirallaven» (2013: 15). Pel que fa al grau d'intervenció de les traductores estudiades, «el jo de la traductora hi és present des del principi, ben explícit. No cal ocultar-ne la participació ni fer veure que ha estat irrellevant» (2013: 15). Així, les traductores volien no passar desapercebudes en una

1 Enric Gallén et al. *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història* (Vic: Eumo, 2000), 370.

2 Pilar Godayol. «Triplement subalternes». *Quaderns. Revista de traducció* 15 (2008): 41–50.

tasca que comportava molt d'esforç i dedicació. El grau d'intervenció depenia, també, de la professionalització o de l'autoritat, com hem esmentat anteriorment, de la traductora. Sobre el tema de sentir-se crítiques d'obres, Godayol i Bacardí defensen que, moltes vegades per modèstia o per poca autoestima dels seus propis coneixements, moltes dones creien que no eren bones estudioses de les obres que traduïen, però és indubtable, com també ho afirmen les autores del volum, que les seves qualitats de crítiques són indiscutibles, per com justifiquen la tria de les traduccions al pròleg o com es van haver de documentar per poder dur a terme la versió catalana de l'obra en qüestió.

Creiem que és un encert molt notable que en la selecció de textos del llibre coincideixin aquests dos requisits: d'una banda, que totes les traductores no siguin només del Principat —en aquest cas trobem traductores valencianes, de Palma, del País de Galles i de Txèquia— i, a més, que sigui cronològicament molt variada, ja que comença als anys vint i acaba als noranta. Sobre els vint pròlegs, podem veure que, malgrat que tots fan una explicació de l'obra i de l'autor, cal dir que moltes vegades hi manca —i així ho apunten les autores als criteris d'edició— l'explicació, d'una manera clara, de quin ha estat el procés de la traducció, les dificultats amb què s'han trobat, etc. En canvi, gairebé totes, al final de la nota introductòria, expliquen quin ha estat el motiu pel qual s'ha dut a terme la traducció. Cal destacar que encara que fossin pròlegs fets per dones, en només dos casos —Mercè Otero i Montserrat Abelló— «obeeixen a plantejaments feministes explícits» (2013: 18) i coincideixen a ser els editats durant la dècada dels noranta, potser per l'auge de la relació del feminisme canadenc i la traducció, sobretot seguint les idees de Luise von Flotow.

Finalment, doncs, i gràcies al llibre de Bacardí i Godayol, coneixem les vicissituds per les quals les dones catalanes i traductores van haver de passar. Ara, però, que aquests contextos històrics sortosament ja són història, podem dir amb el cap ben alt que la feminitat de la traducció ha arribat per quedar-s'hi. Les autores es pregunten a la pàgina 12 del llibre si hi ha una genealogia de traductores catalanes. Nosaltres els podem dir que gràcies als seus llibres i a la feina de molta gent per fer visible la invisibilitat de les traductores, això és més possible que mai. I que sigui per molts anys.